

SAMFUNNSSIKKERHET OG TOTALBEREDSKAP

YS er totalberedskapen

Bakgrunn

Norge står i en alvorlig sikkerhetspolitisk brytningstid. Trussel-, risiko- og sårbarhetsbildet må forstås på en annen måte i dag enn for bare få år siden. Stormaktsrivalisering, teknologisk utvikling, klimaendringer og demografiske endringer har skapt en ny geopolitisk sikkerhetssituasjon preget av konkurranse, konfrontasjon og konflikter under terskelen for væpnet konflikt eller krig. Dette har gjort overgangene mellom fred, krise og krig mindre tydelige, samtidig som sikkerhetstruslene er blitt mer sammensatte. Siden nittitallet har vi også opplevd en såkalt dyp fred som har senket bevisstheten rundt beredskapstenkningen i landet og skapt en mangelfull øvelseskultur.

Terrorangrepet 22. juli, koronapandemien, økt flom og rasfare, og de gjentatte IT-angrepene mot stortinget, regjeringen, departementene og en rekke andre samfunnsaktører viser hvordan sikkerhetstruslene forgrener seg til ulike deler av arbeidslivet og befolkningen, og på tvers av sektorer. Truslene kan være alt fra enkeltmenneskers terrorhandlinger, til fremmede staters forkledde forsøk på å innhente gradert informasjon. De kan inntreffe plutselig, som for eksempel ekstremvær, eller de kan kulminere som nøye planlagte operasjoner. Alt dette skjerper behovet for en robust beredskap.

Felles for sikkerhetstruslene er at en rekke samfunnsaktører må samarbeide på tvers av sektorer for å forebygge dem, og hvis de resulterer i en krise, på å håndtere konsekvensene av dem. Arbeidet med samfunnssikkerhet og totalberedskap involverer svært mange og krever et omfattende samarbeid som må koordineres på statlig nivå. God totalberedskap krever at ulike yrkesgrupper øver og snakker sammen for å være best mulig forberedt på kriser. Samfunnet må evne å mobilisere alle ressurser når krisen inntreffer.

Det norske samfunnet kjennetegnes av høy tillit, samtidig som partssamarbeidet fungerer godt. Vi har en sterk økonomi og et næringsliv med betydelige beredskapskapasiteter. Dette er solide grunnsteiner å bygge beredskap på. Videre har kriser som koronapandemien vist hvordan politikere, samfunnsaktører, næringsliv og privatpersoner evner å støtte hverandre i kritiske situasjoner. En viktig årsak til dette er den norske samarbeidsmodellen, hvor regjeringen holder en løpende dialog med partene i arbeidslivet og andre aktører i sivilsamfunnet, for å gjennomføre effektive og målrettede tiltak i forkant av- og i kritiske situasjoner.

1

YS er totalberedskapen

YS representerer bredden av norske arbeidstakere. Våre yrkesgrupper utgjør en essensiell del av både samfunnssikkerheten og den totale beredskapen i Norge og omfatter hele bredden av samfunnssikkerhet- og beredskapsfeltet. På den operative siden har YS medlemmer i forsvar, brann, politi, kriminalomsorg, helse, sivilforsvar, grensekontroll, lostjenesten, redningstjenesten og frivillige organisasjoner.

Samtidig bidrar andre medlemsgrupper til å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner under en krise. Dette ble tydelig sist under Korona-pandemien. For eksempel sikrer ledere og ansatte i barnehage- og utdanningssystemet, sikkerhetsbransjen, forvaltningen, energisektoren, transportsektoren, matproduksjon- og helsesektoren tilgang på kritiske varer og tjenester som trygghet, forutsigbarhet, samhold, utdanning, mat, energitilgang og koordineringsoppgaver. Med denne saksbredden har YS sine medlemmer viktig innsikt i hvordan beredskapen kan styrkes i den enkelte virksomhet og mellom organisasjoner, og dermed gjøre Norge tryggere. YS er totalberedskapen.

Derfor er vi opptatt av at medlemmene er forberedt på å håndtere trusler og kriser, både i yrket og som privatperson. Vi er opptatt av at de er utrustet med kunnskapen og verktøyene som trengs for å ivareta egen sikkerhet og hjelpe andre. Politikerne må også lytte til tillitsvalgte som vet hvordan beredskapen kan styrkes på egen arbeidsplass og i egen sektor. Dette er avgjørende både i forebyggende tiltak og når krisen inntreffer.

God beredskap krever at ulike yrkesgrupper øver og snakker sammen for å være best mulig forberedt på kriser. Samfunnet må evne å mobilisere alle ressurser når krisen inntreffer. Da utnytter vi ressursene best mulig og får kartlagt hvilke behov som finnes i den enkelte organisasjon, men også på tvers av sektorgrenser og beredskapsområder. Pandemien og koronakommisjonens funn avdekket en manglende helhetstenkning i beredskapsarbeidet. Risiko i en sektor avhenger av risiko i andre sektorer, og YS mener det er behov for å utvikle mer sektorovergripende systemer som fanger opp denne gjensidige avhengigheten.

YS' medlemsforbund erfarer at det er vanskelig å få aksept for å planlegge hendelser man håper at ikke skal skje. I mange sektorer er det behov for å bygge en bedre kultur og aksept for beredskapsarbeid. Pandemien viste at mange ulike funksjoner og yrkesgrupper i offentlig og privat sektor er kritiske bidragsyttere i totalberedskapen. Derfor er det nødvendig å tenke bredt om hvilke samfunnsområder og yrkesgrupper som er relevante.

Videre mangler de fleste ansatte i Forsvaret, brannvesenet, tolletaten og ambulansetjenestene yrkesskadeerstatning under øvelser. Vi kan knapt være tydelige nok på hvor ødeleggende dette er for beredskapsarbeidet. I praksis fører det til færre øvelser, og de øvelsene som gjennomføres, er mildere utgaver enn hva man møter i reelle situasjoner. I dag har vi derfor en øvelseskultur som ikke forbereder landets nødetater på reelle beredskapssituasjoner.

YS mener:

- Det er behov for mer systematisk langtidsplanlegging for sivil beredskap og en tydeligere strategisk retning for våre nasjonale sikkerhets- og beredskapsbehov. En helhetlig langtidsplan for sivil beredskap er et avgjørende skritt og må inkludere flerårige strategier og tydelige ambisjonsnivåer.

- God krisehåndtering forutsetter nærhet til hendelsen, lokalkunnskap og umiddelbar tilgang til ressurser. YS mener at beredskapssamvirket på lokalt og regionalt nivå må styrkes. Dette innebærer styrking av kommunenes beredskapsarbeid og utvikling av statsforvalterens beredskapsrolle.
- Frivillige organisasjoner er et sentralt element i beredskapen, spesielt for den offentlig organiserte redningstjenesten. En tett integrasjon mellom det offentlige og frivillige organisasjoner bidrar til forankring av et situasjonsbilde fra staten til den enkelte innbygger. Samtidig ser YS at selv om frivilligheten ofte trekkes frem som viktig, prioriteres den sjelden. Dette går mot alle faglige råd regjeringen har fått de siste årene.
- For å skape bedre forståelse, samarbeid og effektivitet i nødsituasjoner må det gjennomføres hyppigere tverretatlige øvelser mellom nødetatene, sivilsamfunnet, de frivillige beredskapsorganisasjonene og andre relevante aktører. Dermed vil vi også identifisere og håndtere utfordringer knyttet til dobbelt- og trippelfunksjoner.
- De juridiske og organisatoriske tersklene for å dele informasjon mellom aktører må senkes. Rapporten fra koronakommisjonen viser at det er manglende evne og vilje til å dele informasjon mellom aktørene. Dette påvirker muligheten for å skape en felles situasjonsforståelse.
- Alle yrker som har en rolle i nasjonal beredskap, skal få tilgang til nødvendig utstyr og materiell, samt opplæring og trening.
- YS mener det er viktig at man ser på beredskapen i Norge som en helhet, og i dette bildet er det svært viktig at alle som trener på farlige situasjoner, er fullt ut dekket av en robust yrkesskadeordning. YS krever at alle yrkesgrupper som har pålagt øvelse og trening på farlige situasjoner, skal være dekket av yrkesskadeordningen, uavhengig av om de er i offentlig eller privat sektor.
- Nesten alle barn går i barnehage og på skole. Koronapandemien viste hvordan skoler og barnehager er uvurderlige både som beredskapsressurs i seg selv, og som

tilrettelegger for at andre beredskapsfunksjoner skal fungere. Derfor må ledere og ansatte i skoler og barnehager være godt forberedt på å håndtere krisesituasjoner og inkluderes i planlegging og gjennomføring av øvelser.

3

Integrering av næringslivet

3.1. Næringslivet og selvforsyning

Infrastruktur, lagerbeholdninger, logistikk, og produksjon av varer og tjenester som mat og vekterarbeid er ofte i privat eierskap. Koronapandemien viste hvordan for eksempel bussjåfører, vektere og IT-arbeidere har uunnværlige oppgaver i krisesituasjoner. Dette gjør næringslivet til en beredskapsressurs i seg selv, og ikke bare en leverandør til myndighetene. Følgelig må næringslivet integreres tettere i det nasjonale sikkerhetsarbeidet enn i dag.

Vi har lagt bak oss en lang periode med globalisering og stadig mer komplekse internasjonale forsyningskjeder. Dette har gitt rimelige handelsvarer, men ført til nedbygging av egne lagre, og på enkelte områder har vi gjort oss avhengige av land og regioner vi ikke deler interessefellesskap med. Dette utfordrer forsyningssikkerheten og har gjort det nødvendig med fornyet oppmerksomhet rundt hvordan vi håndterer internasjonal avhengighet. Krigføringen på det europeiske kontinentet, klimaendringer og økt økonomisk rivalisering mellom stormakter har synliggjort dette.

YS mener:

- Næringslivet må behandles som en beredskapsressurs i seg selv, og ikke bare en leverandør til myndighetene.
- Det må opprettes et sentralt, samt regionalt og lokalt beredskapsråd i regi av henholdsvis regjeringen, fylkeskommunene og kommunene, hvor næringslivet spiller en viktig rolle.

- Arbeidstakerorganisasjoner i næringslivet må også inkluderes i disse rådene. Dette må gjøres ved direkte deltakelse.
- Beredskapsrådet må ses i sammenheng med mobilisering av frivillig sektor og behovet for et lokalt planverk som evner å trekke på alle lokale ressurser i en krisesituasjon, slik at samspillet mellom næringsliv, frivillige ressurser og lokale myndigheter optimaliseres.
- YS ønsker en strategisk næringspolitikk som sikrer norsk eierskap og arbeidsplasser for fremtiden. Staten må opptre som en regulerende myndighet og vise en god rolleforståelse som balanserer ulike sikkerhetsinteresser.
- Regjeringen må føre en politikk som støtter oppunder størst mulig nasjonal matproduksjon og tilstrekkelig lagerkapasitet for livsviktige forsyninger.
- Det er viktig å stille krav til beredskapslagring på institusjoner som sykehus og lignende.

3.2. Transport

Norge har en avsides lokasjon i Europa og er et langstrakt land med spredt bosetting. Transport og samferdsel er derfor helt avgjørende for å opprettholde forsyning, redning, kommunikasjon og sikkerhet i en krise. Et godt transportnettverk sørger for levering av kritiske varer som mat, medisiner, drivstoff og annet beredskapsutstyr. Veier, jernbane, luft- og sjøtransport er nødvendige for å kunne evakuere mennesker fra utsatte områder, samt for å bringe inn redningspersonell, helsepersonell og materiell. Dette er spesielt viktig i et land som Norge, hvor mange lokalsamfunn er geografisk isolerte. Et effektivt samferdselsnettverk gjør det mulig for beredskapsaktører som politi, helsevesen, sivilforsvar og militære styrker å samhandle og koordinere raskt og effektivt. Dette er kritisk i situasjoner som krever samordnet innsats fra flere etater.

Samtidig må vi gjøre jernbanelinjene våre mindre sårbare. I dag kan små hendelser føre til forsinkelser og togstans i flere måneder. I en krigssituasjon gjør dette oss svært sårbare. Vi må utvikle jernbaner med flere dobbeltspor, og dette er særlig viktig der jernbanen er tilknyttet havner.

Luftfarten er avgjørende for krisehåndtering, forsyningssikkerhet og evakuering. Under pandemien og ekstreme værhendelser har lufttransport vært kritisk for medisinsk transport, distribusjon av forsyninger og i forflytning av nødpersonell.

YS mener:

- Myndighetene må utarbeide en nasjonal luftfartsstrategi for beredskap som sikrer tilgjengelighet av fly, helikoptre og droner i krisesituasjoner.
- Myndighetene må utarbeide nye beredskapsstrategier og en juridisk plan for bruk av sivil luftfart i militære og sivile kriser.
- Utdanningskapasiteten må økes, ikke minst for helikopterpiloter.
- Myndighetene må utarbeide planverk og juridiske grenseganger for hvordan vi skal håndtere personell, materiell og infrastruktur i den sivile transportsektoren, som i en krise/krig blir legitime militære mål.
- Myndighetene må utarbeide planverk for hvordan vi skal opprettholde nødvendig logistikk i hele landet.
- I krisesituasjoner og væpnede konflikter vil den sivile transporten, som for eksempel buss- og turbiltjenester, få en sentral rolle i forflytning av sivilt og militært personell. Avtaler som avklarer behov og rollefordeling må være på plass før scenariet inntreffer.
- Myndighetene må gjøre jernbanelinjene våre mer robuste med flere dobbeltspor, særlig der jernbanelinjen er tilknyttet havner.

3.3 Infrastruktur og energi

3.3.1 Krafttilgang

I en nødsituasjon er forutsigbar tilgang til rimelig kraft avgjørende for å opprettholde samfunnets funksjoner og beskytte befolkningens sikkerhet og velferd. Derfor må de nasjonale beredskapsplanene inneholde tiltak som sikrer en stabil energiforsyning. Dette vil bidra til å redusere sårbarheten og øke landets evne til å respondere effektivt på kritiske utfordringer.

Den internasjonale etterspørselen etter fornybar kraft øker stadig, godt drevet av den grønne omstillingen. Samtidig er fornybar kraft en forutsigbar energikilde, noe som er særlig viktig i krisesituasjoner som varer over tid. Av hensyn til beredskapsevnen er det derfor viktig at mest mulig av den tilgjengelige kraften er fornybar. YS støtter totalberedskapskommisjonens anbefaling om å gjennomføre et nasjonalt løft for å sikre tilstrekkelig fornybar energi i årene fremover.

3.3.2 Veisikkerhet

I krisesituasjoner er det nødvendig med robuste veier, bruer og tunneler. Dårlig vedlikeholdte eller utdaterte veier kan føre til ulykker og komplisere rednings- og evakueringstiltak. Derfor er det viktig at myndighetene oppgraderer og vedlikeholder hele veinettet, og at veisikkerhet blir en integrert del av transportsikkerheten.

Flere norske lokalsamfunn har opplevd at ekstremvær ødelegger kritisk infrastruktur og isolerer bygder. Dette krever en ny tilnærming til hvordan vi planlegger og bygger for å håndtere fremtidige klimautfordringer. YS understreker behovet for å bygge infrastruktur som er sterkt nok til å håndtere ekstremvær.

3.3.3 Havner

Havnene er essensielle for Norges forsyningssikkerhet og fungerer som sentrale knutepunkter for import og eksport av varer, inkludert mat, drivstoff og medisiner. Effektiv drift og beredskap i havnene er avgjørende for å sikre stabil forsyning i krisesituasjoner.

YS mener:

- Norske havner må være en del av den nasjonale beredskapsplanen for forsyningssikkerhet.
- Det må sikres at havnene har nødvendig infrastruktur og kapasitet til å håndtere økte forsyningsbehov i en krise.
- Samarbeidet mellom havnemyndigheter, tollvesen og beredskapsaktører må styrkes for å sikre rask og sikker vareflyt.
- Det må gjennomføres regelmessige beredskapsøvelser i havnene for å teste og forbedre responsen på ulike krisesituasjoner.

3.3.4 Drikkevann

Trygg tilgang til rent drikkevann er avgjørende for både helse og samfunnssikkerhet. Klimaendringer, cyberangrep og forurensning utgjør trusler mot vannforsyningen, og det er behov for en helhetlig beredskap for å sikre stabil tilgang på rent drikkevann.

YS mener:

- Vann- og avløpssystemer må inngå i nasjonale beredskapsplaner som kritisk infrastruktur.
- Myndighetene må sikre at kommunene har tilstrekkelige ressurser til å opprettholde og beskytte vannforsyningen.
- Det må etableres nødvannsforsyning i alle kommuner for å håndtere situasjoner der hovedforsyningen svikter.
- Beredskapsøvelser og sikkerhetstiltak for vann- og avløpssystemer må styrkes for å forebygge angrep og forurensning.

3.5 Olje- og gassproduksjon og distribusjon

Vår olje og gassproduksjon spiller en nøkkelrolle i beredskapsarbeidet. Forsvar, nødetater, heimevernet, landbruk, havbruk og den sivile skips- og luftfarten er avhengig av konstant tilgang på drivstoff. For å sikre tilgangen på dette er Norge

avhengig av å produsere olje og å ha muligheten til å raffinere råoljen til drivstoff. Å være selvforsynt med drivstoff kan bli avgjørende i en krisesituasjon.

Forutsetningen for å opprettholde denne produksjonen er infrastrukturen på norsk sokkel. Infrastrukturen har en kompleks næringskjede, hvor ulike former for kompetanse og utstyr kreves, herunder plattformer, havbunnsinstallasjoner, transportnett for olje og gass, overføringsnett for elektrisk kraft, og nettverk for telekommunikasjon.

I tillegg er produksjonen avhengig av fartøy som kan transportere mennesker og utstyr, som helikoptre. Den krever også flyttbare rigger/fartøy for operasjoner på havbunnen, til boring og brønnoperasjoner.

YS mener:

- Myndighetene må sikre en stabil, fornybar kraftproduksjon som kan opprettholdes i krisesituasjoner.
- Veisikkerhet må bli en integrert del av transportsikkerheten.
- Ny infrastruktur må bygges robust nok til å håndtere ekstremvær.
- For å sikre selvforsyning av drivstoff må Norge opprettholde produksjonen og raffineringen av olje. Dette innebærer å sikre infrastrukturen på norsk sokkel og tilgang på fartøy som kan transportere mennesker og utstyr.

3.6 Apotekene

Apotekene er en viktig del av helseberedskapen, spesielt ved kriser der forsyningskjeder kan svikte. De er en sentral distribusjonskanal for livsviktige medisiner, vaksiner og smittevernutstyr.

YS mener:

- Apotekene må inngå i nasjonale beredskapsplaner for legemiddelforsyning og krisehåndtering.

- Myndighetene må sikre robuste beredskapslagre av kritiske medisiner og smittevernutstyr hos apotekene.
- Det må etableres tett samarbeid mellom apotekkjeder, helsemyndigheter og sykehus for å sikre rask distribusjon av medisiner i kriser.

4

Forsvar og nødetater

Beredskapsarbeid involverer mange aktører med ulike interesser, og derfor kan det oppstå samtidighetskonflikter mellom bistandsbehovene til offentlige myndigheter, politiet, forsvaret og andre aktører. Derfor er det viktig med et systematisert planverk og en tett dialog om utnyttelse av personell i nasjonale krisesituasjoner.

4.1 Forsvar

Forsvaret er uunnværlig for å sikre nasjonens suverenitet når den er truet, både ved å ivareta sikkerheten til innbyggerne og som koordinator mellom sivile og offentlige aktører. Med disse komplekse ansvarsområdene er det imidlertid en fare for at personell og ressurser blir overbelastet eller uhensiktsmessig brukt. Derfor er det viktig å vurdere om nødvendige ressurser og personell vil være tilgjengelige den dagen det blir aktuelt å iverksette totalforsvarskonseptet som følge av en krisesituasjon. Dette inkluderer spørsmål om tilgjengelighet, gripbarhet av personell og utnyttelse av reservister, som er avgjørende for å håndtere både militære og sivile aspekter av totalforsvaret.

4.2 Politi

Politiet er sentral i håndtering av alle typer kriser og er derfor en viktig bærebjelke i totalberedskapen. Beredskap er ett av flere områder politiet skal håndtere, og

kapasitet og kompetanse på dette feltet bør være sentrale når forventninger til politiet skal fastsettes.

Kriminalitetsbekjempelse er et annet område, der organisert kriminalitet nå utgjør en trussel mot samfunnsstrukturer nasjonalt og internasjonalt. I tillegg til narkotikahandel utfører de kriminelle alt fra datainnbrudd til svindel av velferdsordninger og privatpersoner. Dette krever tverrfaglig innsats fra ulike kompetanseområder i politiet for å forebygge og bekjempe kriminaliteten. Erfaringer fra våre nordiske naboland viser at trusselen vil vokse dersom oppfølgingen av de kriminelle ikke er tilstrekkelig. Hybride trusler som kan innebære kriminalitet er også en økende bekymring, jfr. EOS-tjenestenes trusselvurderinger.

I denne sammenhengen er bl.a. grensekontroll relevant, hvor behovet er økende. Erfaringene fra pandemien viste en uheldig avhengighet av Forsvaret, som ikke kan påregnes ved en fremtidig krise.

For å avklare forventninger til politiet, og sikre best mulig effekt av de ressursene som tildeles, må Stortingets anmodningsvedtak om en langtidsplan omsettes i konkret handling. En langtidsplan må baseres på Politidirektørens faglige råd for å sikre optimal ressursbruk, god beredskap og avklarte forventninger for innbyggere og samarbeidsaktører.

4.3 Ambulanse

De prehospitale tjenestene er en sentral del av totalberedskapen. Den innbefatter både medisinsk nødmeldetjeneste og bil- båt og luft-ambulanse. Beredskapen er avhengig av nok personell med god kompetanse, tilstrekkelig utstyr og en tilstedeværelse som gir forsvarlige responstider over hele landet. Tjenesten må være dimensjonert for å håndtere både den daglige beredskapen og større uforutsette hendelser. Standardisering av kompetanse og utstyr samt innføring av responstider er viktig for å sikre en forutsigbar og likeverdig tjeneste i hele landet. Responstid var forskriftsfestet på Stortinget allerede i 2021, men har siden blitt

utredet to ganger. Nå haster det med innføringen. Brannvesenet har i dag en fastsatt responstid, og det må være mulig å trekke på deres erfaringer for å innføre en responstid også for ambulansevesenet.

Videre er det fortsatt behov for å bygge ut utdanningskapasiteten og sørge for god spredning av plasser både for utdanning og videreutdanning for sikre tilgang der folk bor.

Øvelser er en viktig del av den kontinuerlige utviklingen av tjenesten og fordrer ressurser både til interne og tverrsektorielle øvelser. Press på økonomien i nødetatene utfordrer bruken av personellet til bruk på tvers av etaten man jobber i. Det er viktig med et tett og nært samarbeid mellom nødetatene, samtidig som det også er viktig å bruke ressursene på det de har best kompetanse til og at ressursmangel ikke fører til at personellet må utøve oppgaver de ikke er utdannet til.

4.4 Helseberedskap

Helseberedskapen bygger på den samlede offentlige helsetjenesten. Samtidig viste koronapandemien at helseberedskapen involverer flere yrkesgrupper og tjenester enn man før tok høyde for, og at mange – særlig i førstelinjen – har fått for lite opplæring og trening i å håndtere beredskapssituasjoner. Helsetjenestene må vurdere sine egne kompetansebehov og se disse opp mot andre yrkesgrupper, for å vurdere hvordan de kan forbedre samspillet mellom ulike aktører og dermed utvikle både egne og felles beredskapskapasiteter. Dette er avgjørende for å redusere prioriteringsutfordringene under en krise.

Et viktig ledd i dette arbeidet er å standardisere kompetanse og utstyr i de akuttmedisinske tjenestene. Da blir det enklere å sikre tilgang på personell fra andre områder, når helseberedskapen krever forsterkninger.

En annen viktig del av helseberedskapen er spesialisthelsetjenesten. De som mottar syke og sårede mennesker, må ha tydelig avklarte roller i planverket til helseberedskapen.

4.5 Brann

Brann og redning blir ofte trukket fram som den viktigste beredskapsressursen i alle landets kommuner, og de er i dag gjerne først på plass ved et skadested.

Beredskapsarbeidet må prioriteres i kommunene og det må jobbes med å ha en god beredskapskultur. Det er behov for tilstrekkelig bemanning på alle nivåer og hos alle involverte aktører. Krisehåndtering krever god oversikt, god og godt koordinert ledelse og tilstrekkelig med personell for å sikre befolkningen og samfunnet.

Det er viktig med felles tverrsektorielle, tverretatlige og tverrfaglige øvelser for å sikre læring og for å tette igjen beredskapshull. Helse- miljø- og sikkerhetsarbeidet må tilpasses de særskilte utfordringene og belastningene som ansatte innen samfunnssikkerhet og beredskap utsettes for

4.3 Toll

Tolletaten spiller en vesentlig rolle i Norges totalberedskap og er en av få etater som har kontinuerlig tilstedeværelse og kontroll ved norske grenser, inkludert landegrenser, sjøveier og flyplasser, på vegne av 19 departementsområder og tilsyn. Den legale vareførselen over grensene er avgjørende for det norske samfunnet. En fullstendig stans i vareførselen ved grenseoverganger ville raskt kunne føre til kaos og mangel på nødvendige varer, noe som ville ha alvorlige konsekvenser for både eksportører og importører. Dette ble tydelig demonstrert under koronapandemien, da rykter om grensestengninger førte til hamstring og økonomiske tap.

Den tidligere nevnte økningen i grenseoverskridende, organisert kriminalitet gjør tolletatens arbeid mer komplekst og omfattende. På den ene siden øker dette behovet for et bedre strukturert og koordinert samarbeid med Politi og Forsvar. På den andre siden må tolletaten styrkes med finansielle og menneskelige ressurser for å imøtegå utviklingen. Likevel svekkes Tolletatens operative kapasitet av en pågående nedbemanning og underfinansiering.

YS mener:

- Det å rekruttere, beholde og vedlikeholde tilstrekkelig militærfaglig kompetanse er avgjørende for å opprettholde Forsvarets legitimitet og troverdighet.
- Beredskapsplaner på alle nivå må inkludere en oversikt over tilgjengelige personellressurser i Forsvaret og hvordan eksisterende kapasiteter og kompetanse kan mobiliseres i situasjoner med økende behov for personell.
- Den demografiske utviklingen i Norge gir færre yrkesaktive og flere pensjonister. Dette gjør pensjonister til en potensielt verdifull ressurs i totalberedskapen, som må utnyttes bedre.
- Forskriften om Forsvarets bistand til offentlige myndigheter og andre beredskapsaktører (FD) sier at Forsvaret skal kunne støtte opp under sivile beredskapsaktører i kriser. YS forutsetter at forskriftsforslaget ikke vil svekke Forsvarets evne til å utføre sine primære beredskapsoppgaver eller i å støtte politiet i kontraterroroperasjoner.
- Politiet må få en langtidsplan.
- Økt grunnbemanning er avgjørende for å styrke politiets evne til å håndtere hendelser som varer over tid.
- Politiet må få et digitalt løft, i tråd med Politidirektørens faglige råd.
- Politiets sikkerhetstjeneste har klare kapasitetsbegrensninger ved ekstraordinære hendelser. Tiltak som øker kapasiteten til PST, vil styrke beredskapsevnen.
- Standardisering av kompetanse og utstyr samt innføring av responstider i ambulansetjenesten er viktig for å sikre en forutsigbar og likeverdig tjeneste i hele landet, og sterk helseberedskap. Siden forskriftsfestingen om responstid i 2021 har det kommet to utredninger. Nå haster det med å få responstid vedtatt.
- Kommunene må prioritere brannetatens beredskapsarbeid og sikre tilstrekkelig bemanning på alle nivåer og god koordinert ledelse av felles tverrsektorielle,

tverretatlige og tverrfaglige øvelser. Helse- miljø- og sikkerhetsarbeidet må tilpasses de særskilte utfordringene og belastningene som ansatte utsettes for.

- Myndighetene må anerkjenne Tolletatens viktige rolle i det nasjonale beredskapsarbeidet. Tolletatens oppgaver må ses i sammenheng med Forsvarets og Politiets mandat, og samarbeidet mellom disse må styrkes.

5

Digital sikkerhet

De teknologiske endringene skjer raskt og skaper betydelige sikkerhets- og beredskapsutfordringer. Viktige samfunnsfunksjoner som energiforsyning, industri, transport, forsvar, politi og helsevesen er avhengig av fungerende IT-systemer. Sårbarheter og feil i disse systemene kan medføre økonomiske og i ytterste konsekvens menneskelige tap. Samtidig gjør dårlig digital sikring oss utsatte for cyberkriminalitet. Gode lovverk, internasjonalt samarbeid, og utfyllende beredskapsplaner som plasserer digital beredskap i sentrum, er viktige byggesteiner i et solid digitalt sikkerhetsarbeid. Opplæring og kompetanseutvikling spiller en avgjørende rolle for den digitale sikkerheten. Ansatte på alle nivå må ha den nødvendige kunnskapen for å vite hvordan de skal håndtere sine digitale sikkerhetssystemer. Den rivende teknologiske utviklingen innebærer at opplæringen må starte i grunnskolen og følge videre til de høyere utdanningsinstitusjonene - og like viktig er det at opplæringen fortsetter i arbeidslivet. Økt kunnskap- og bevissthet om digital sikkerhet og nettvett vil redusere risikoen for uaktsomme sikkerhetsbrudd.

YS mener:

- Sett i lys av utviklingen i trussel- og risikobildet er det behov for å forbedre hvordan risikostyring utøves både på myndighets- og virksomhetsnivå.
- Det er behov for en vesentlig heving av innsatsen på forebygging og videreutvikling av våre teknologiske infrastrukturer og digitale tjenester.
- Opplæring og kompetanseutvikling er avgjørende for å styrke den digitale sikkerheten. Denne må begynne i grunnskolen, følge høyskolenivå og fortsette inn i arbeidslivet.
- Ledere og ansatte i skole og barnehage må få opplæring i digital sikkerhet og kjennskap til sin rolle i beredskapsarbeidet. På den ene siden handler opplæringen om teknologikompetanse, på den andre siden i å kunne skille mellom informasjon og feilinformasjon og å bekjempe radikalisering.
- Kompetansemangel i IKT-sektoren må adresseres gjennom økt antall studieplasser og utvidede muligheter for etter- og videreutdanning innen IKT-feltet.
- Norge skal støtte oppunder EU-kommisjonens arbeide med å etablere felles tiltak for å bedre cybersikkerhet og informasjonssikkerhet.
- Den geopolitiske situasjonen krever økt oppmerksomhet på datasikkerhet og strategiske tilnærminger til oppbevaring av data. Vi må være forberedt på at land vi oppbevarer dataen vår i, ikke nødvendigvis vil forbli våre allierte.

Det norske beredskapssystemet kan ikke fungere uten et tett internasjonalt samarbeid. YS understreker viktigheten av å videreføre og styrke samarbeidet med EU, FN og NATO, og ta initiativ til å styrke samarbeidet om totalforsvar, samfunnssikkerhet og beredskap i Norden. Samarbeidet med EU om levering av legemidler og vaksiner er et eksempel på hvor viktig dette samarbeidet har vært for et av våre vitale samfunnsområder.

Innlemmelsen av Sverige og Finland i NATO har gjort den integrerte, nordiske infrastrukturen sentral i sikkerhetssamarbeidet. Vei- og tognettet fra Norge til Sverige må derfor utbedres for å tåle transportbehovene som følger av en krisesituasjon.

Norden er allerede en tett integrert region på mange samfunnsområder, og Nordisk Råd og Ministerråd har som målsetning å gjøre regionen til den tettest integrerte regionen i Europa. Med pandemihåndteringen friskt i minne må samfunnssikkerhet og beredskap ha en sentral plass i dette arbeidet, og her burde Norge ta en ledende rolle.

Videre er globaliseringen på tilbakegang, noe som betyr det at det kan bli vanskeligere å handle matvarer utenfor EU og Nord- Amerika. Som en liten økonomi vil Norge være avhengig av handel for å skaffe oss det vi trenger. Matsikkerheten vår er dermed avhengig av et nært handelssamarbeid med andre europeiske land.

YS mener:

- En hovedprioritet for den norske regjeringen må være å styrke sikkerhetssamarbeidet med EU, FN, NATO og de nordiske landene. Dette inkluderer en utbedret infrastruktur, og behovet for et nært samarbeid med våre sikkerhetspartnere som EU, NATO og nordiske naboland for å dra nytte av deres erfaring og innsats for å forbedre cybersikkerhet og informasjonssikkerhet.

- Pandemihåndteringen og det felles nordiske arbeidsmarkedet viser hvordan Norge og Norden kan jobbe målrettet for å bygge ned barrierer og opp kapasiteter for beredskapsfunksjoner på tvers av landegrenser.
- Norge må pleie et godt og nært handelssamarbeid med andre europeiske land for å opprettholde matvaresikkerheten.